

CJELOŽIVOTNO OBRAZOVANJE UČITELJA ZA PEDAGOŠKI I ŠKOLSKI PLURALIZAM

Prof. dr. sc. Milan Matijević
Učiteljski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Hrvatska
milan.matijevic@ufzg.hr

Rezime - Državni pedagoški i učiteljski fakulteti pripremaju učitelje za rad u državnim školama. U pravilu to podrazumijeva i postojanje neke, nikad službeno priznate, "državne pedagogije". Ta je pedagogija uvjetovana tradicijom, dominirajućim svjetonazorima, religijama, itd. U državama s razvijenim političkim pluralizmom, pored državnih nastavničkih fakulteta, djeluju i razni fakulteti i posebni studijski programi za osposobljavanje budućih ili zaposlenih učitelja za rad prema nekim od poznatih i priznatih alternativnih pedagogija, npr. Montessori pedagogija, Waldorfska pedagogija, Agazzi metoda, Korak-po-korak" pedagogija. Autor će prikazati neka iskustva iz Evrope i neke pedagoške projekte i ustanove koje omogućuju upoznavanje i stjecanje kompetencija za rad prema nekim od alternativnim pedagoških koncepcija.

Ključne riječi: alternativne škole, pedagoški pluralizam, školski pluralizam, Montessori pedagogija, waldorfska pedagogija, Agazzi metoda, Korak-po-korak, Kvalitetna škola

Uvod

Na prostorima bivše Jugoslavije u proteklih stotinu godina bilo je uobičajeno da se jednom stekne neka učiteljska diploma i uz nju se odradi radni vijek. Može se još uvijek sresti i učiteljica i učitelja koji su u istoj školi (na istoj metodi i didaktičkim paradigmama) odradili čitav učiteljski radni vijek. Također, treba uočiti i istaknuti da na ovim prostorima (države bivše Jugoslavije (a i u državama u okruženju: npr. Albanija, Bugarska, Rumunija) pored državne škole nije nikad bila razvijena praksa školskog i pedagoškog pluralizma. Jedino je u drugoj polovini 19. stoljeća i prvih četiri desetljeća dvadesetog stoljeća djelovalo nešto privatnih škola. Neke od privatnih škola bile su, zapravo vjerske škole (katoličke, muslimanske, srpske, židovske; zatim prema spolu učenika muške ili ženske.

Danas se u državama koje su nastale raspadom bivše Jugoslavije razvija politički i demokratski pluralizam. Uz takav oblik političke vlasti i demokracije uobičajeno je i postojanje školskog i pedagoškog pluralizma.

Školski pluralizam podrazumijeva postojanje i djelovanje škola koje imaju različite osnivače i rade prema različitim filozofijama odgoja i pedagoškim konceptima. Pedagoška alternativa podrazumijeva ravnopravno postojanje različitih pedagoških koncepcija u privatnim i državnim školama.

Studija slučaja: Hrvatska

Već i prije uvođenja demokratskog pluralizma kao političkog sustava na području Hrvatske su organizirani seminari za učitelje i studente te projekti za unutarnju reformu osnovne škole. Glavne ideje su bile stvaranje uvjeta za didaktičke i metodičke promjene po uzoru na pedagoške koncepcije koje su dominirale u obaveznim školama zemalja Europe (Pedagogija

uspjeha za sve zasnovana na logici didaktičkog ugovora ili didaktičkog dogovora učitelja, roditelja i učenika). Takav je bio projekt Unutarnja reforma osnovne škole i priprema mladih za 21. Stoljeće (voditelji M. Matijević i L. Bognar; više u Matijević 1991a i Matijević, 1991b). Četiri škole su provele u dvije godine (1988.-1990.) sa svim odjeljenjima jedan model akcijskog istraživanja koje je imao za cilje ispitivanje uvjeta za unutarnje promjene državnih škola. Glavni inicijatori promjena bili su učitelji, roditelji i učenici (više u: Matijević, 1991a; emirijski rezultati u Bognar i Štumfol, 1998). Ovaj je projekt nastavljen pod nazivom Inovacijska škola (s istim voditeljima), a akcijsko istraživanje je izvedeno u dvije škole, međutim zbog nepovoljnih političkih i ratnih uvjeta istraživanja su prekinuta 1992. godine. Aktivnosti u okviru ovih projekata u trajanju od nekoliko godina omogućili su stvaranje jedne nove teorije nastave koja je izložena u Didaktici (Bognar i Matijević, 1993).

U idućim godinama na području Hrvatske dolazi do afirmacije nekih poznatih projekata i pravaca reformne pedagogije i alternativnih pedagogija, posebno Montessori pedagogije, waldorfske pedagogije te pedagoškog učenja Celestina Freineta. Osim tih poznatih i priznatih pedagoških projekata i pravaca iz SAD grupa stručnjaka nudi jedan pedagoški projekt pod nazivom Korak po korak (Step by step) za koji interes pokazuje velik broj učitelja i drugih stručnjaka. Taj projekt je zapravo jedna kreacija američkih stručnjaka u kojem se mogu prepoznati učenja Marije Montessori, Celestina Freineta te nekih drugih projekata reformne pedagogije. Uz spomenute projekte na području Hrvatske biva afirmirano i učenje Williama Glassera i njegove teorije poznate pod nazivom kvalitetna škola, a koja je utemeljena na realitetnoj terapiji i teoriji izbora po kojima je ovaj američki psihijatar poznat i priznat.

Krajem 20. stoljeća interes hrvatskih pedagoga privlači i Agazzi metoda koju su temeljile časne sestre Rose i Caroline Agazzi i njihov učitelj Pietro Pasquali te iz društveno kulturološkog konteksta u kojem su djelovali krajem 19. stoljeća.

Na Filozofskom i Učiteljskom fakultetu u Zagrebu uvode se fakultativni i izborni kolegiji pod nazivima Alternativne škole, Waldorfska pedagogija, a uz pomoć nekoliko nevladinih organizacija dolaze u Hrvatsku predstavnici spomenutih alternativnih pedagogija iz Njemačke, Austrije, Švicarske, Nizozemske i drugih europskih država. Posebno su aktivni predstavnici i zagovornici pedagogije Rudolfa Steinera što je dovelo do osnivanja prvih waldorfskih vrtića i prve waldorfske škole u državi u kojoj je Rudolf Steiner rođen. Jedna grupa najambicioznijih učitelja se organizirala i odlazila na vikend seminare u Beč radi stjecanja licence za rad prema waldorfskoj pedagogiji. Velik interes izazvala je i pedagogija Marije Montessori, pa je više učiteljica i učitelja odlazilo na usavršavanje i osposobljavanje u ovoj metodi u Njemačku, Nizozemsku i SAD. Učiteljski fakultet u Zagrebu je uz suradnju jednog Montessori udruženja iz Austrije organiziralo jednogodišnji studij u Montessori pedagogiji u Zagrebu. Zatim je uslijedila organizacija dvogodišnjeg studija iz waldorfske pedagogije i jednogodišnjeg studija za upoznavanje Agazzi metode. Neke nevladine udruge su radile na širenju ideje projekta Stepby step i Glasserove kvalitetne škole. Tako je u Hrvatsku pedagogiju i školstvo nastupilo povoljno vrijeme za razvoj pedagoškog i školskog pluralizma.

Pojava alternativnih pedagogija i osnivanje prvih alternativnih škola (dvije waldorfske škole i jedna Montessori škola) utjecale su na preispitivanje pedagoške koncepcije koja je dominirala u državnim školama. Učitelji zaposleni u državnim školama masovno su odlazili na seminare na kojima su mogli upoznati elemente metodike i didaktike spominjanih pedagoških koncepcija. Tako su te pedagogije postupno utjecale na promjene u organizaciji nastave i

poučavanja u državnim školama. Na kraju, alternativne pedagogije i postoje da bi roditelji, učitelji i drugi građani ostvarili pravo na izbor načina odgoja djece.

Vježbaonice i eksperimentalne škole

Državni pedagoški i učiteljski fakulteti pripremaju učitelje za rad u državnim školama. Za rad u alternativnim školama to obično obavljaju posebni nastavnički fakulteti ili udruženja učitelja i pedagoga.

Budući učitelji za sve nivoe školovanja, vježbaju stjecanje učiteljskih vještina u državnim školama. Takvim pristupom pripremanja budućih učitelja konzervira se postojeće stanje škole i nastave. Naime, budući učitelji uče raditi prema modelima koji su na sceni desetljećima, te koji su isto toliko vremena predmetom kritike stručne pedagoške javnosti.

Iako svaki učiteljski fakultet treba imati posebno odabrane škole u kojima se organiziraju vježbe za student I u kojima se pokazuju najsuvremenije nastavne metode i metodički scenariji, u tim se školama oponaša metodika koja prevladava u svim drugim državnim školama.

Eksperimentalne škole u kojima se provjeravaju novi pedagoški ili didaktički modeli više uglavnom ne postoje. U bivšoj Jugoslaviji pažnju stručne javnosti privlačile su neke od takvih škole, npr. Osnovna škola Podčetrtek u Sloveniji.

U drugim europskim državama nije tako. U Njemačkoj, npr. već skoro četrdeset godina djeluje eksperimentalna (ogledna) škola u Bielefeldu, kao državna škola i sveučilišna vježbaonica koju je sa suradnicima utemeljio jedan od najpoznatijih njemačkih pedagoga prof. dr. Hartmut von Hentig. U toj je školi sve drukčije od ostalih državnih škola, a ideje za unutarnju organizaciju preuzete su iz projekata i pravaca reformne pedagogije s početka 20. stoljeća. Zanimljivo je da u njemačkim državnim školama ima dosta slučajeva da u državnoj školi radi prema nekoj od alternativnih pedagogija, najčešće prema pedagogiji Marije Montessori i pedagoškim idejama Celestina Freineta (vidjeti npr. <http://www.grundschule-harmonie.de/>).

Zaključci

Prethodna analiza i prikaz problematike školskog i pedagoškog pluralizma te mjesta oglednih škola u osposobljavanju budućih učitelja za razvoj pluralizma ukazuje na neke pravilnosti i daje šansu za izvođenje nekih zaključaka.

Prvo, uz politički demokratski pluralizam mora se osigurati i uvjete za razvoj pedagoškog i školskog pluralizma. S obzirom na stoljetnu tradiciju i ekonomsko stanje teško je očekivati da će netko investirati novac u otvaranje privatnih i alternativnih škola u zemljama jugoistočne Europe. Veća je šansa i veća praktična korist od stvaranja uvjeta za razvoj pedagoškog pluralizma u državnim školama. Najbolji put prema ostvarivanju tog pedagoškog ideala vidi se u djelovanju oglednih (eksperimentalnih) škola u kojima je stalno na sceni neko longitudinalno akcijsko istraživanje te davanje podrška vježbaonicama nastavničkih fakulteta da u svojim prostorima omogući budućim učiteljima vježbanje metodičkih kompetencija i scenarija koji su primjereniji vremenu budućem negoli prošlom. Ne treba zaboraviti da će današnji student nastavničkih studija poučavati djecu I 2050. godine!

Na svim državnim nastavničkim fakultetima, u svim pedagoškim i metodičkim kolegijima, treba pronaći vrijeme i prostor za upoznavanje prirode, vrijednosti i prednosti alternativnih pedagoških i metodičkih rješenja. Važno je pritom uočiti da ne postoji u svijetu najbolja škola – postoje samo različite škole i pedagogije od kojih svaka ima svoju publiku. Učitelji, oni koji su zaposleni u školama i oni koji to trebaju tek postati, trebaju se pripremati za cjeloživotno usavršavanje i cjeloživotno sudjelovanje u promjene koje prate školski život.

Ako bi se čekalo da nastavnički fakulteti pošalju na školsko i pedagoško tržište dovoljan broj učiteljica i učitelja koji razumiju važnost i vrijednost pedagoškog pluralizma onda bi to bio dugotrajan i neizvjestan proces. Zato treba pružiti podršku svim projektima nevladinih organizacija i nastavničkih fakulteta koji imaju za cilj upoznavanje već zaposlenih učiteljica i učitelja s modelima i projektima alternativnih škola te s mogućnostima ostvarivanja građanskih inicijativa za poticanje pedagoškog i školskog pluralizma u zemljama koje se nalaze u tranziciji (političkoj, ekonomskoj, tehnološkoj...).

Literatura:

Bognar, L. i Matijević, M. (1993). Didaktika. Zagreb: Školska knjiga.

Bognar, L. i Štumfol, B. (19998), Model osnovne škole – rezultati istraživanja. Zagreb: Udruga roditelja Korak po korak.

Glasser, W. (2005), Kvalitetna škola – škola bez prisile. Zagreb: Educa.

Glasser, W. (1999), Nastavnik u kvalitetnoj školi – Posebne sugestije nastavnicima koji u razredu pokušavaju primijeniti ideje iz knjige Kvalitetna škola. Zagreb: Educa.

Greene, B. (1966), Nove paradigme – za stvaranje kvalitetnih škola. Zagreb: Alinea.

Hartmut, V. H. (1997), Humana škola – škola mišljena na nov način. Zagreb: Educa.

Matijević, M. (Ur.), (1991a), Osnovna škola na pragu XXI. Stoljeća – unutarnja reforma osnovne škole. Zagreb: Katehetski salezijanski centar.

Matijević, M. (Ur.), (1991b), Osnovna škola u svijetu. Zagreb: Katehetski salezijanski centar.

Matijević, M. (2001), Alternativne škole (2. izdanje). Zagreb: Tipex.

Seitz, M. i Hallwachs, U. (1997), Montessori ili Waldorf. Zagreb: Educa.

Internet izvori:

Radna eksperimentalna škola – vježbaonica Sveučilišta u Bielefeldu, Njemačka (20.02.2011.)
http://www.uni-bielefeld.de/LS/laborschule_neu/dieschule.html

Državna osnovna škola u Njemačkoj – grad Eitorf (20.02.2011.)
<http://www.grundschule-harmonie.de/>

Dječji vrtić Zraka sunca u Križevcima (20.02.2011.)
<http://www.zraka-sunca.hr/>

Napomena rad je objavljen u Zborniku radova s međunarodnog skupa u Banja Luka (03.04.2010.)

Matijević, M. (2010), Cjeloživotno obrazovanje učitelja za pedagoški i školski pluralizam. U: *Kultura i obrazovanje – determinante društvenog progressa* (Ur. D. Branković), Banja Luka: Filozofski fakultet, str. 577-582.